УДК 364-786:159.9]:349.3(100)](045)

https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-12(40)-1524-1535

Гончар Інна Григорівна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, тел.: (068) 810-67-88, http//orcid.org/0000-0002-4316-8650

МІЖНАРОДНЕ ЗАКОНОДАВСТВО У СФЕРІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Анотація. У статті представлено актуальність проблеми та важливість її висвітлення для удосконалення вітчизняного законодавства. Здійснено аналіз міжнародного законодавства, у сфері соціально-психологічної реабілітації, зокрема нормативно-правову базу, що регулює захист прав осіб з інвалідністю та тих, хто зазнав травматичних подій, дискримінації чи інших соціальних викликів. Окрему увагу приділено основним міжнародним документам, таким як Загальна декларація прав людини, Декларації про права дитини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права, Конвенція ООН про права дитини, Декларація про права осіб з інвалідністю, Всесвітня програма дій відносно інвалідів, Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів та ін. Конвенції про права осіб з інвалідністю та ін. Акцент зроблено на важливості дотримання принципів прав людини та етичних стандартів у процесі соціально-психологічної реабілітації. Представлено огляд законодавчої бази та досвіду надання реабілітаційних послуг в Ізраїлі (як країни, яка тривалий час перебуває в умовах воєнного стану і має вагомий досвід у сфері реабілітації), США (як країни, громадяни якої беруть участь у різних миротворчих місіях), Хорватії (як європейської країни, яка має потужні напрацювання у сфері надання реабілітаційних послуг).

Схарактеризовано умови вдосконалення вітчизняного законодавства, серед яких: врахування міжнародного досвіду, у якому ключовим є системність, впровадження принципів доступності реабілітаційних послуг; посилення ролі міждисциплінарного підходу, що забезпечує інтеграцію медичних, психологічних, соціальних і правових аспектів допомоги.

Ключові слова: міжнародне законодавство реабілітація, соціально-психологічна реабілітація, людина з інвалідністю, реабілітація ветеранів, міжнародне право.

Gonchar Inna Hryhorivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Social Pedagogy and Social Work, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, tel.: (068) 810-67-88, http//orcid.org/0000-0002-4316-8650

INTERNATIONAL LEGISLATION IN THE FIELD OF SOCIAL-PSYCHOLOGICAL REHABILITATION

Abstract. The article presents the relevance of the problem and the importance of its coverage for improving domestic legislation. An analysis of international legislation in the field of socio-psychological rehabilitation is carried out, in particular the regulatory framework regulating the protection of the rights of persons with disabilities and those who have experienced traumatic events, discrimination or other social challenges. Special attention is paid to the main international documents, such as the Universal Declaration of Human Rights, the Declaration on the Rights of the Child, the International Covenant on Civil and Political Rights, the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, the UN Convention on the Rights of the Child, the Declaration on the Rights of Persons with Disabilities, the World Programme of Action concerning Disabled Persons, the Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities, etc. The Convention on the Rights of Persons with Disabilities, etc. The emphasis is placed on the importance of adhering to the principles of human rights and ethical standards in the process of socio-psychological rehabilitation. An overview of the legislative framework and experience in providing rehabilitation services in Israel (as a country that has been under martial law for a long time and has significant experience in the field of rehabilitation), the USA (as a country whose citizens participate in various peacekeeping missions), Croatia (as a European country that has strong experience in the field of providing rehabilitation services) is presented.

The conditions for improving domestic legislation are characterized, including: taking into account international experience, in which systematicity is key, the implementation of the principles of accessibility of rehabilitation services; strengthening the role of an interdisciplinary approach that ensures the integration of medical, psychological, social and legal aspects of assistance.

Keywords: international legislation rehabilitation, socio-psychological rehabilitation, person with disabilities, rehabilitation of veterans, international law.

Постановка проблеми. Сьогодні на рівні держави актуальним є питання приведення реабілітаційних послуг до стандартів міжнародного рівня, пошук ефективних шляхів удосконалення процесу надання цієї послуги. Соціально-психологічна реабілітація є важливою складовою відновлення осіб, які постраждали внаслідок військових конфліктів, природних катастроф, економічних криз, стали жертвами насилля або інших соціальних потрясінь. На міжнародному рівні ця сфера регулюється численними правовими актами, які визначають основні принципи, стандарти і механізми надання реабілітаційної допомоги, регулюють суспільні відносини та забезпечують їх дотримання.

Міжнародне законодавство у сфері реабілітації базується на принципах поваги до людської гідності, рівних можливостей та недопущення дискримінації. Важливо зазначити, що останні десятиліття відзначаються посиленням уваги до комплексного підходу, який включає не лише медичну і психологічну допомогу, але й соціально-економічну інтеграцію осіб, які пережили травматичний досвід.

Основна увага вітчизняних дослідників зосереджена на вивченні досвіду європейських країн, країн Балтії, США, Ізраїлю стосовно моделі охорони здоров'я; послуг, які спрямовані на підтримку та допомогу людям з інвалідністю;

моделі фінансування таких послуг та допомоги; ресурси для надання послуг та допомоги; інструментарій роботи із особами, які мають порушення тощо.

Міністерство охорони здоров'я взяло за основу моделі розвитку реабілітації ізраїльський досвід. Він враховує як потреби цивільних, так і потреби військових. Отже, не втратить актуальність навіть після війни й не призведе до утворення надлишку реабілітаційних відділень [1].

Стаття зосереджена на аналізі основних аспектів міжнародного законодавства, яке стало підґрунтям для формування вітчизняної нормативно-правової бази у сфері соціально-психологічної реабілітації. Водночас аналіз міжнародного досвіду «досвідчених», у сфері реабілітаційних послуг, країн дозволяє оцінити ефективність існуючих підходів і виявити прогалини, що потребують додаткового дослідження. Сказане вище формує актуальність теми дослідження, зокрема у контексті сучасних глобальних викликів, які потребують злагоджених дій міжнародної спільноти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До вивчення міжнародних стандартів захисту прав осіб з інвалідністю у своїх дослідженнях зверталися такі науковці, як Буряк В., Герасимів Т., Жорняк А., Кондратенко В., Капітан О., Коханчук С., Пасічніченко, Пилипенко П., Соболь Є., Шумна Л. та ін. Науковці вивчають міжнародні стандарти, міжнародну нормативно-правову базу тощо. Цікавою, в рамках нашого дослідження, є колективна праця під редакцією Жернакова В. «Міжнародні соціальні стандарти» в якій представлено проблеми імплементації Конвенції про права осіб з інвалідністю у національне законодавство України [4]. Водночас, не применшуючи цінність попередніх наукових досліджень, вважаємо, що у сфері реабілітаційних послуг є потреба у детальному вивченні міжнародного законодавства, що сприятиме подальшому удосконаленню функціонування цієї сфери.

Мета статті – аналіз міжнародних нормативно-правових актів, які регулюють процес соціально-психологічної реабілітації.

Виклад основного матеріалу. Міжнародне право визначається як система юридичних норм, які регулюють міжнародні відносини з метою забезпечення миру, прав людини, співробітництва, а також рішення і правові

засоби їх застосування, прийняті повноважними суб'єктами для реалізації спільних інтересів. Відтак міжнародне право – це, передусім, право співробітництва, яке має налагоджувати діалог між державами [10, с. 801].

Міжнародне гуманітарне право та міжнародні нормативно-правові акти є одним з найважливіших елементів, які забезпечують існування мільйонів людей, оскільки його метою є захист людей, їх інтересів та прав.

Необхідність існування міжнародного права як специфічної правової системи, на думку Репецького В., зумовлене низкою чинників:

1. Потребою у формуванні міжнародно-правових відносин з метою забезпечення стабільних, упорядкованих та взаємовигідних зв'язків між суб'єктами міжнародного співтовариства.

2. Потребою в узгодженні основних міжнародних зв'язків, а саме: дипломатичних та консульських відносин, функціонуванні колективної безпеки, використання міжнародних просторів, вирішення міжнародних спорів та ін.

3. Координуючою властивістю сучасного міжнародного права, котра в кінцевому підсумку обумовлена тим, що загальновизнаність та усталеність відносин, які воно забезпечує, ґрунтуються в їхній відповідності досягнутому рівню розвитку всього світового співтовариства.

4. Потребою у розвитку тих міжнародних відносин, які виявляють вплив на соціальний прогрес [14, с.170-171].

Міжнародно-правові акти є першочерговими і мають пріоритет над національним законодавством, встановлюючи базовий набір основних прав і свобод. Цей набір, разом із конституційними правами, має гарантувати належні умови для життя людини. У разі, якщо якесь право людини не визнається державою на законодавчому рівні, воно повинно регулюватися відповідним міжнародним документом.

Відтак, усталеною правовою традицією є обов'язковість того, що будь-який національний законодавчий акт має відображати та бути продовженням вимог міжнародно-правових актів, особливо в частині регулювання прав і свобод людини. Не є виключенням і українське законодавство, оскільки стаття 9 Конституції України [8] та стаття 19 Закону України «Про міжнародні договори України» (2004) [13] передбачають, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України, а якщо міжнародним договором встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору. Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [16, с. 108].

Слід зауважити на тому, що світоглядний розвиток людства в рамках гуманістичної ідеології привів до трансформації ставлення до людей з інвалідністю. Цивілізоване суспільство зрозуміло, що ефективніше не тримати

людей з інвалідністю на забезпеченні держави, а створити всі необхідні умови для того, щоб вони стали повноцінною самостійною частиною соціуму. Людство поступово відійшло від благодійного та суто медичного підходу до всебічного соціального захисту таких осіб, забезпечуючи їм можливості реалізовувати свої права на рівні з іншими членами суспільства.

Цей принцип став основою сучасних міжнародних стандартів захисту прав осіб з інвалідністю, які спрямовані на створення необхідних умов для їхнього соціального залучення в освітню, трудову, економічну та культурну сфери життя. Відтак, такий підхід гарантує забезпечення надання ефективних реабілітаційних послуг.

У цій статті основна увага приділяється міжнародному законодавству, спрямованому на створення правових рамок, які гарантують доступ до послуг реабілітації, інтеграцію в суспільство та захист гідності людей, які потребують допомоги.

Серед міжнародних нормативно-правових актів, які ратифіковані Україною й мають вплив на розвиток послуг реабілітації варто відзначити такі: Загальна декларація прав людини (1948 р.), Декларації про права дитини (1959 р.), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 р.), Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права (1966 р.), Конвенція ООН про права дитини (1989 р.), Декларація про права осіб з інвалідністю (1975 р.), Всесвітня програма дій відносно інвалідів (1981 р.), Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів (1993 р.), Конвенція про права осіб з інвалідністю (2006 р.), Конвенція № 102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення» (1952 р.) та ін. Зупинимося більш детально на важливих аспектах цих нормативно-правових актів.

Загальна декларація прав людини – це фундаментальний міжнародний документ, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року, який закріплює основні права і свободи людини. Оскільки цей документ не є конвенцією, а декларацією, тому він не вимагає формальної ратифікації. Відтак, положення документу стали основою для міжнародного та національного законодавства, включаючи Конституцію України та закони про захист прав людини. Зазначена декларація складається з преамбули та 30 статей, які формують базу сучасного міжнародного права у сфері прав людини. Зазначений документ урівнює права людей не залежно від їх віку, статусу, національності. А відповідно до статті 25 гарантує право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдівства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини [5].

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права – визначає фундаментальні громадянські та політичні права людини та встановлює

зобов'язання держав щодо їх забезпечення. Крім того, що пакт гарантує основні права людини такі, як на життя, свободу, справедливість, рівність, він також статтею 2 вимагає щоб кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується поважати і забезпечувати всім перебуваючим у межах її території та під її юрисдикцією особам права і гарантії [11].

Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права – закріплює економічні, соціальні та культурні права людей і встановлює обов'язки держав щодо їх забезпечення в таких сферах: право на працю; право на соціальне забезпечення; право на захист сім'ї, материнства та дитинства; право на достатній життєвий рівень; право на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я; право на освіту; право на участь у культурному житті тощо. Важливість цього документу, в контексті реабілітації, полягає у тому, що у статті 12 гарантовано право кожного на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я [12]. У рамках цього права держава зобов'язана забезпечувати профілактику, лікування та контроль захворювань, розвивати систему медичних і соціальних послуг, які включають реабілітацію постраждалих від хвороб, травм чи інших обставин, що шкодять здоров'ю.

Декларація про права осіб з інвалідністю та Конвенція про права осіб з інвалідністю – є взаємодоповнюючими документами, які спрямовані на забезпечення рівних прав і свобод для осіб з інвалідністю. Декларація про права осіб з інвалідністю прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 9 грудня 1975 року. Декларація закріплює принципи рівності та захисту прав осіб з інвалідністю. Вона зобов'язує держави гарантувати доступ осіб з інвалідністю до освіти, праці, медичних послуг і соціального забезпечення. Прийнята ООН 13 грудня 2006 року, набрала чинності 3 травня 2008 року. Україна ратифікувала Конвенцію 16 грудня 2009 року. Конвенція є юридично зобов'язуючим документом, який деталізує права осіб з інвалідністю і накладає на держави-учасниці обов'язки з їх забезпечення. Декларація є основою, яка вказує на загальні принципи, а Конвенція підкріплює ці принципи уточнює і деталізує механізми реалізації прав осіб з інвалідністю, включаючи реабілітацію, доступність, освіту та участь у житті суспільства. У Конвенції стаття 26 присвячена абілітації та реабілітації, в якій держави-учасниці вживають, зокрема за підтримки з боку інших осіб з інвалідністю, ефективних і належних заходів для того, щоб надати особам з інвалідністю можливість для досягнення й збереження максимальної незалежності, повних фізичних, розумових, соціальних та професійних здібностей і повного включення й залучення до всіх аспектів життя. Із цією метою держави-учасниці організовують, зміцнюють та розширюють комплексні абілітаційні та реабілітаційні послуги й програми, особливо у сфері охорони здоров'я, зайнятості, освіти й соціального обслуговування, таким чином, щоб ці послуги та програми [7].

Маринець В. слушно зауважує на тому, що Конвенція про права осіб з інвалідністю на відміну від попередніх документів передбачає безпрецедентний рівень захисту, оскільки детально визначає всі права, якими повинні користуватися особи з інвалідністю, а також зобов'язання держав та інших суб'єктів щодо забезпечення їх дотримання [9, с. 508-509]. Фомічов К. акцентує увагу на тому, що Конвенція закріпила новий сучасний підхід до інвалідності не як до проблеми, недоліку чи як суто медичної (фізіологічної) категорії, а як до причини, що унеможливлює повноцінне життя осіб з нею. Зазначений підхід обумовлює позитивну дискримінацію осіб з інвалідністю, наданням їм додаткових гарантій, пільг чи переваг з метою не скільки урівняння їх у правах (вони і так мають рівні права з іншими людьми), скільки урівняння можливостей для їх реалізації. Власне, Конвенція не закріплює права осіб з інвалідністю, а закріплює додаткові можливості для їх реалізації саме особами з інвалідністю [5, с. 111].

Всесвітня програма дій відносно інвалідів – була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 3 грудня 1982 року є важливим документом, спрямованим на забезпечення прав осіб з інвалідністю, підвищення їхнього добробуту та забезпечення повної участі в житті суспільства. Документ став важливим у подальшій розробці нормативно-правових актів стосовно захисту прав осіб з інвалідністю [2]. Особлива увага у документі акцентується на відновленні працездатності із чітко визначеним переліком типів послуг: раннє виявлення, діагностика і втручання; медичне обслуговування і лікування; консультування та надання допомоги в соціальній сфері, в сфері психології; підготовка до самостійного індивідуального догляду, включаючи розвиток навиків пересування, спілкування, щоденних життєвих навиків з особливим комплексом заходів, необхідних для осіб з дефектами органів слуху, зору, ментальними порушеннями; забезпечення технічних засобів, засобів переміщення та інших пристосувань; спеціальні послуги в сфері освіти; послуги з відновлення професійної працездатності (включаючи професійну орієнтацію), професійно-технічну підготовку, звичайного працевлаштування або зі спеціальним режимом праці; наступні заходи [2].

Декларація прав дитини – це міжнародний документ, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1959 року, основна мета якого полягає у забезпеченні та захисті прав прав дітей по всьому світу. Декларація складається з 10 принципів, які закріплюють фундаментальні права кожної дитини. Декларація спрямована на забезпечення фізичного та психологічного захисту, запобігання насильству, експлуатації, торгівлі дітьми; гарантує однакові можливості для всіх дітей, зокрема освіту та розвиток інтересів і талантів; захист права на медичну допомогу та гідний рівень життя; гарантія того, що діти ростуть в атмосфері любові, щастя та розуміння. Хоча Декларація не має юридично зобов'язуючого характеру, вона стала основою для наступних правових документів, таких як Конвенція ООН про права дитини.

Конвенція ООН про права дитини – це ключовий міжнародний договір, що визначає права дітей і зобов'язує держави забезпечувати їхній захист та реалізацію. Документ був прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 року і набув чинності 2 вересня 1990 року. Україна ратифікувала Конвенцію 27 лютого 1991 року. Конвенція складається з 54 статей, які закріплюють такі основні принципи: рівні права незалежно від раси, статі, мови, релігії чи соціального статусу; захист інтересів дитини; право на життя та всебічний розвиток дитини; повага до думки дитини та врахування її поглядів. У контексті гарантування реабілітаційних послуг варто звернутися до статті 39 держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів для сприяння фізичному та психологічному відновленню та соціальній інтеграції дитини, яка є жертвою будь-яких видів нехтування, експлуатації чи зловживань, катувань чи будь-яких жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження, покарання чи збройних конфліктів. Таке відновлення і реінтеграція мають здійснюватися в умовах, що забезпечують здоров'я, самоповагу і гідність дитини. Стаття 23 зобов'язує держави-учасниці визнавати, що дитина з інвалідністю має вести повноцінне і достойне життя в умовах, які забезпечують її гідність, сприяють почуттю впевненості в собі і полегшують її активну участь у житті суспільства [6].

Міжнародне законодавство у сфері соціально-психологічної реабілітації протягом тривалого часу зазнавало еволюції. Загальність та універсальність широко охоплює різні сфери життя людей, які потребують реабілітації. Вони ставлять перед державами-учасницями завдання адаптувати їх до конкретних умов у національному законодавстві для забезпечення ефективної реалізації прав.

Україна зараз перебуває на етапі трансформації реабілітаційних послуг і у цьому контексті опирається не лише на міжнародні стандарти, а й вивчає досвід інших країн. Необхідність вивчення міжнародного досвіду спричинена появою великої кількості ветеранів та ветеранок війни, які потребують якісних реабілітаційних послуг. Отож, зупинимося на міжнародному законодавстві у контексті реабілітації учасників бойових дій. Власне, оскільки Україна переймає зараз досвід Ізраїлю, у якого якісно напрацьована ця система, розглянемо нормативно-правове регулювання реабілітації в цій країні. Основним законом в сфері реабілітації є Закон Про компенсації та реабілітацію інвалідів (1959 р.) – регулює права ветеранів Армії оборони Ізраїлю (ЦАХАЛ), які отримали інвалідність під час служби, гарантує медичну допомогу, соціальну підтримку, професійну реабілітацію, фінансову допомогу та допомогу у працевлаштуванні.

Питання реабілітація в Ізраїлі винесено на високий рівень. В країні створено Відділ реабілітації Міністерства оборони, який є державним органом. Основна мета діяльності такого органу полягає у здійсненні підтримки та обслуговування ветеранів, які зазнали поранень під час служби в ЦАХАЛ або

в інших структурах національної безпеки; надання професійної допомоги, яка сприяє інтеграції поранених ветеранів у цивільне життя та ізраїльське суспільство. Місія департаменту полягає в тому, щоб допомогти ізраїльським особам з інвалідністю та/або пораненим ветеранам у їхній подорожі до одужання та повернення до цивільного життя. Це досягається шляхом надання ветеранам ефективних соціальних послуг та матеріальної підтримки.

Процес реабілітації може бути тривалим і складним. Для цього діяльність відділу виконується мультидисциплінарною командою з використанням цілісного підходу до медичних, соціальних послуг, послуг із працевлаштування та соціального забезпечення. Кожну команду очолює портфоліо-менеджер, який відповідає за окремого ветерана та працює з професіоналами відповідних галузей.

У 2011 році Міністерство оборони та Організація ветеранів-інвалідів IDF підписали конвенцію служби реабілітаційного департаменту, яка виражає зобов'язання департаменту по відношенню до потребуючих після служби в оборонному закладі, визнає юридичні повноваження департаменту та окреслює його цінності та основні принципи. Управління постійно шукає нові шляхи зміцнення та покращення відносин із ветеранською спільнотою [19].

Значний досвід реабілітації накопичений у США, як країни, яка вже довгий час бере участь у миротворчих операціях. Там діє Міністерство у справах ветеранів США, яке надає широкий спектр послуг з лікування для допомоги ветеранам військовослужбовцям. Лікування може проводитися у різних умовах: короткострокова стаціонарна допомога, амбулаторна допомога у центрі психосоціальної реабілітації та відновлення або опіка вдома. Ветеранам, які переживають ПТСР, лікар або психіатр можуть призначити антидепресанти, такий вид ліків може допомогти вирішити проблему депресії та тривоги, зменшити дратівливість, покращити режим сну та допомогти полегшити кошмари або нав'язливі думки [3, с. 13]

Основним законом у сфері реабілітації США є Закон Про реабілітаційні послуги (1973 р.). Закон про реабілітацію забороняє дискримінацію на основі інвалідності в програмах, що проводяться державними агентствами, у програмах, які отримують державну фінансову допомогу, у працевлаштуванні на державному рівні та в практиці працевлаштування державних підрядників [18]. Власне Закон передбачає програми професійної реабілітації та соціальної підтримки людей із фізичними та психічними розладами.

У порівнянні з іншими країнами-членами ЄС, а також США, Ізраїлем і Німеччиною, виділяється лідерством за обсягом і якістю наданих пільг ветеранам, що підтверджено міжнародними дослідженнями, Хорватія. Уряд Хорватії почав законодавчо закріплювати права ветеранів у 1994 році, зі значними змінами до законодавства у 1996, 2001 та 2004 роках. До 2004 року Хорватський Закон про права учасників Вітчизняної війни та членів їхніх сімей передбачає надання 37 видів матеріальної підтримки цій категорії

громадян. Серед важливих пільг – пенсійне забезпечення, виплати у зв'язку з інвалідністю, фінансування медичних послуг, пріоритет у житлових програмах, підтримка в навчанні дітей, виплати у випадку безробіття, субсидії для працевлаштування, податкові пільги, стипендії та забезпечення гарантованого вступу до університетів [17].

На додачу до основного Закону Про ветеранів та членів їх сімей, питання ветеранських прав також регулює цілий ряд законів, ухвалених у різний час. Ключовими для врегулювання прав ветеранів та членів їх родин серед них є такі: Про захист військових та цивільних інвалідів, Про цивільних жертв Вітчизняної війни, Про осіб, зниклих безвісти під час Вітчизняної війни, Про Фонд хорватських ветеранів Вітчизняної війни та членів їхніх сімей, Національна програма психосоціальної та медичної допомоги учасникам та особам, які постраждали внаслідок Вітчизняної війни, другої світової війни та тим, хто повернувся з миротворчих місій, Програма професійної підготовки та працевлаштування хорватських ветеранів і членів їхніх сімей на період з 2021 року до 2023 року [15, с. 16].

Висновки. Здійснений аналіз міжнародного законодавства, яке захищає права людей та гарантує їм право на належне життя дає змогу говорити про усвідомлення наукової спільноти важливості дотримання прав людини, етичних стандартів і міждисциплінарного підходу у процесі реабілітації осіб, які зазнали травматичних подій, дискримінації чи інших соціальних викликів. Досвід Ізраїлю, США та Хорватії підтверджує, що ефективна реабілітаційна система потребує системного підходу, що включає розвинену законодавчу базу, міжсекторальну співпрацю та адаптацію реабілітаційних послуг до специфічних потреб осіб, які потребують відновлення. Особливо актуальним є врахування специфіки травматичних подій, пов'язаних з війною, миротворчими місіями чи тривалими соціальними кризами.

Для вдосконалення вітчизняного законодавства важливо враховувати міжнародний досвід, у якому ключовим є системність, впровадження принципів доступності реабілітаційних послуг, посилення ролі міждисциплінарного підходу, що забезпечує інтеграцію медичних, психологічних, соціальних і правових аспектів допомоги.

Література:

1. В Україні створюють гідні умови для адаптації, реабілітації та самореалізації захисників. URL : https://www.kmu.gov.ua/news/v-ukraini-stvoriuiut-hidni-umovy-dlia-adaptatsii-reabilitatsii-ta-samorealizatsii-zakhysnykiv (дата звернення: 10.11.2024).

2. Всесвітня програма дій відносно інвалідів. URL : https://zakononline.com.ua/documents/show/159201___159201 (дата звернення: 10.09.2024).

3. Гульбс О., Кобець О. Психологічна реабілітація учасників бойових дій. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2021. №3(47). С. 12–15.

4. Жернаков В. В. Міжнародні соціальні стандарти: навчальний посібник. Харків, 2013. 121 с.

5. Загальна декларація прав людини. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 20.10.2024).

6. Конвенція ООН про права дитини. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 30.09.2024).

7. Конвенція про права осіб з інвалідністю. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 10.11.2024).

8. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січня 2020 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 30.09.2024).

9. Маринець В.С. Конвенція ООН про права інвалідів та її вплив на українське законодавство у сфері соціального захисту осіб з порушенням слуху. *Держава і право*. 2012. Вип. 56. С. 506–515.

10. Мартинюк О.В., Гаврилюк С.В. Роль міжнародного права у підтримці загального миру та безпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 801-803. URL : https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-11/195 (дата звернення: 11.11.2024).

11. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 01.11.2024).

12. Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 12.11.2024).

13. Про міжнародні договори України: Закону України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text (дата звернення: 01.11.2024).

14. Репецький В. Соціальна цінність міжнародного права. *Вісник Львівського університету*. Серія міжнародні відносини. 2012. Випуск 31. С. 169-174.

15. Системи соціальної підтримки ветеранів: Хорватія, Ізраїль, Велика Британія, Сербія та Данія. Аналітична записка / [С.Брус, Я.Бухта, І.Шматко]; За заг.ред. Д. Султангалієва та Л. Галан. Київ, 2023. 104 с.

16. Фомічов К.С. Міжнародні правові стандарти соціальної захищеності осіб з інвалідністю загального та спеціального спрямування. *Міжнародне право*. 2023. Том 34 (73) № 3. С. 107–113.

17. Dolenec, Danijela. (2018). A Soldier's State? Veterans and the Welfare Regime in Croatia. Anali Hrvatskog politološkog društva: časopis za politologiju. 14. 55-78. 10.20901/an.14.03. URL : https://www.researchgate.net/publication/324017046_A_Soldier's_State_Veterans_and_the_Welfare_ Regime_in_Croatia

18. Rehabilitation Act of 1973 (Rehab Act). URL : https://askearn.org/page/the-rehabilitation-act-of-1973-rehab-act#:~:text=The%20Rehabilitation%20Act%20of%201973%2C%20as%20Amended%20(Rehab%20Act),employment%20practices%20of%20federal%20contractors

19. Rehabilitation Department. URL : https://english.mod.gov.il/Departments/Pages/Rehabilitation Department.aspx.

References:

1. V Ukrayini stvoryuyut′ hidni umovy dlya adaptatsiyi, reabilitatsiyi ta samorealizatsiyi zakhysnykiv.[Ukraine creates decent conditions for adaptation, rehabilitation and self-realization of defenders]. URL : https://www.kmu.gov.ua/news/v-ukraini-stvoriuiut-hidni-umovy-dlia-adaptatsii-reabilitatsii-ta-samorealizatsii-zakhysnykiv [in Ukrainian].

2. Vsesvitnya prohrama diy vidnosno invalidiv [World Program of Action for Disabled Persons]. URL : https://zakononline.com.ua/documents/show/159201___159201 [in Ukrainian].

3. Hul′bs, O., Kobets′, O. (2021). Psykholohichna reabilitatsiya uchasnykiv boyovykh diy [Psychological rehabilitation of combatants]. *Visnyk Kyyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*. 3(47). 12–15 [in Ukrainian].

4. Zhernakov, V. V. (2013). Mizhnarodni sotsial′ni standarty [International social standards]: navchal′nyy posibnyk. Kharkiv. [in Ukrainian].

5. Zahal′na deklaratsiya prav lyudyny [Universal Declaration of Human Rights]. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text [in Ukrainian].

6. Konventsiya OON pro prava dytyny [UN Convention on the Rights of the Child]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text [in Ukrainian].

7. Konventsiya pro prava osib z invalidnistyu [Convention on the Rights of Persons with Disabilities]. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text [in Ukrainian].

8. Konstytutsiya Ukrayiny : vid 28.06.1996 r. № 254k/96-VR : stanom na 1 sichnya 2020 r. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text [in Ukrainian].

9. Marynets′, V.S. (2012). Konventsiya OON pro prava invalidiv ta yiyi vplyv na ukrayins′ke zakonodavstvo u sferi sotsial′noho zakhystu osib z porushennyam slukhu [The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities and its impact on Ukrainian legislation in the field of social protection of persons with hearing impairment]. Derzhava i pravo. 56. 506–515.

10. Martynyuk, O.V., Havrylyuk, S.V. (2022). Rol′ mizhnarodnoho prava u pidtrymtsi zahal′noho myru ta bezpeky [The role of international law in maintaining universal peace and security]. Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal. 11. 801-803. URL : https://doi.org/ 10.32782/2524-0374/2022-11/195 [in Ukrainian].

11. Mizhnarodnyy pakt pro hromadyans′ki i politychni prava [International Covenant on Civil and Political Rights]. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text [in Ukrainian].

12. Mizhnarodnyy pakt pro ekonomichni, sotsial′ni y kul′turni prava [International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights]. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ 995_042#Text [in Ukrainian].

13. Pro mizhnarodni dohovory Ukrayiny [On international treaties of Ukraine]: Zakonu Ukrayiny. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text [in Ukrainian].

14. Repets′kyy, V. (2012). Sotsial′na tsinnist′ mizhnarodnoho prava. Visnyk L′vivs′koho universytetu [Social value of international law]. Seriya mizhnarodni vidnosyny. 31. 169-174 [in Ukrainian].

15. Systemy sotsial′noyi pidtrymky veteraniv [Veterans' Social Support Systems: Croatia, Israel, Great Britain, Serbia and Denmark]: Khorvatiya, Izrayil′, Velyka Brytaniya, Serbiya ta Daniya. Analitychna zapyska / [S.Brus, YA.Bukhta, I.Shmatko]; Za zah.red. D. Sultanhaliyeva ta L. Halan. Kyyiv, 2023. 104 s. [in Ukrainian].

16. Fomichov, K.S.(2023). Mizhnarodni pravovi standarty sotsial′noyi zakhyshchenosti osib z invalidnistyu zahal′noho ta spetsial′noho spryamuvannya [Fomichev K.S. International Legal Standards for Social Protection of Persons with General and Special Disabilities]. Mizhnarodne pravo. 34 (73). 107–113 [in Ukrainian].

17. Dolenec, Danijela. (2018). A Soldier’s State? Veterans and the Welfare Regime in Croatia. Anali Hrvatskog politološkog društva: časopis za politologiju. 14. 55-78. 10.20901/ an.14.03. URL : https://www.researchgate.net/publication/324017046_A_Soldier’s_State_Veterans_ and_the_Welfare_ Regime_in_Croatia

18.Rehabilitation Act of 1973 (Rehab Act). URL : https://askearn.org/page/the-rehabilitation-act-of-1973-rehab-act#:~:text=The%20Rehabilitation%20Act%20of%201973%2C%20as%20Amended%20(Rehab%20Act),employment%20practices%20of%20federal%20contractors

19.Rehabilitation Department. URL : https://english.mod.gov.il/Departments/Pages/Rehabilitation Department.aspx.